

ФОРМАЛЬНО-ЗМІСТОВІ ТРАНСФОРМАЦІЇ З ПРАГМАТИЧНИМ КОМПОНЕНТОМ В УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ РОМАНУ В. КОЛЛІНЗА «THE MOONSTONE»

А. Ю. Мічуга

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

Інформація, представлена в оригіналі, може здійснювати глибокий вплив на рецепієнта, торкатися його почуттів, викликати емоційну реакцію, спонукати його до певних дій. Завданням перекладу є створити такий комунікативний ефект, викликавши у свого читача відповідне ставлення до повідомлення. Прагматичний потенціал такого тексту є результатом вибору перекладачем змісту повідомлення і способу його мовного вираження. Згідно зі своїм комунікативним наміром він обирає мовні одиниці, які передають необхідне значення, як предметно-логічне, так і конотативне. Тому для збереження функціонально-комунікативної еквівалентності тексту оригіналу та його перекладу важливий збалансований прагматичний вплив текстів оригіналу та перекладу на своїх реципієнтів, що здійснюється шляхом **формально-змістових трансформацій з прагматичним компонентом**. За новою класифікацією О. О. Селіванової, до формально-змістових з прагматичним компонентом відносяться фігуративні, фразеологічні, концептуальні, аксіологічні та мегатекстові трансформації [1, 861]. Саме аналіз таких перетворень є **метою** нашого дослідження.

Фігуративні трансформації передбачають утрату чи збереження стилістичного прийому в перекладі. **О. О. Селіванова зауважує:** «Збереження прагматичної орієнтації тексту перекладу є важливим у випадках передачі концептуально вагомого стилістичного прийому або комплексу фігур, які зумовлюють стилістичний принцип висування як спосіб формальної організації тексту, що передбачає фокусування уваги читача на певних елементах повідомлення, які викликають здивування своєю несподіваністю, непередбачуваністю й неприродністю з метою підкреслення, виділення певної думки» [2, 207]. У наступному фрагменті перекладу стилістичний прийом не збережено: *I spoke, a little way back, of my lady's father, the old lord with the short temper and the long tongue* (1, 21) // *Я згадав вище про батька міледі, старого лорда з запальною вдачею і довгим язиком* (2, 34). В оригіналі контраст *short – long* створює іронічний ефект, а також підсилює емоційне забарвлення висловлення. Це невід'ємний елемент опису персонажа, особливо коли автор роману прагне саме так висвітлити привілейований стан героя. Натомість в українському перекладі наявна метафора *запальна вдача*, донорською зоною якої є домен ВОГОНЬ. Таке перетворення дещо компенсує втрачений стилістичний прийом, але не в змозі відтворити ефект оригінального повідомлення.

Прагматичну спрямованість мають фразеологізми, які в текстах перекладу замінено або нефразеологічною одиницею, або іншим фразеологізмом. До фразеологічних одиниць належать і комунікативні фразеологізми – паремії. Хоч вони не еквівалентні словам, їх відзначає характерна для інших фразеологізмів відтворюваність у мові в готовому вигляді, а також образність і те, що їхні загальні значення здебільшого не зведені до значень їхніх компонентів [3, 54]. Паремії англійської й української мов можуть бути подібними за комунікативним значенням і стилістичним забарвленням, але різними за лексичним складом, як, наприклад, у наступному фрагменті: *There is such a thing, Sergeant, as making a mountain out of a molehill* (1, 67) // *Є таке прислів'я, пане сержант, що з мухи дуже легко зробити слона*

(2, 106). Зміна образності оригінального прислів'я не впливає на його значення в перекладі. Оскільки прислів'я узагальнюють соціально-історичний і життєво-побутовий досвід народу, англійській традиції властивий домен ПРИРОДА, який уособлює рівнинний пейзаж Англії, а *mountain* виконує функцію гіперболи, що і закладено у значенні фразеологізму. В українському варіанті таким доменом є ТВАРИНА.

О. О. Селіванова кваліфікує як прагматичні також концептуальні перетворення. Вона зазначає: «Орієнтація на адресатів перекладу, що належать до іншої культури, ніж адресати оригіналу, зумовлює прагматичні концептуальні перетворення в перекладах. Це підміна реалій оригінального тексту реаліями мови перекладу, зміна за допомогою мовних засобів різних рівнів способів категоризації світу і внутрішнього рефлексивного досвіду» [1, 862]. Існує кілька способів перекладу слів-реалій, зокрема приблизний переклад, що представлений у фрагменті: *...there he was in the old corner, on the old beehive chair, with his pipe in his mouth, and his Robinson Crusoe on his lap...* (1, 186) // *...ось він – у давньому своєму куточку, в давньому плетеному кріслі, з люлькою в зубах, із своїм «Робінзоном Крузо» на колінах...* (2, 291). Прямий переклад англійської словосполучки українською неможливий. В українській мові важко знайти лексему, яка б могла описати садові меблі відповідно до значення *beehive* – «a nest for bees» [5]. Таке крісло зроблено з соломи («made of straw, has been long used in Wales and Scotland» [4, 276]). Перекладачі обрали найбільш асоціативно близький варіант перекладу, більш зрозумілий для українського читача.

Аксіологічні прагматичні трансформації спрямовані на збереження ціннісної орієнтації текстів у перекладі. «Вагомим важелем для здійснення прагматичних трансформацій є етнічні цінності, зафіксовані в текстах оригіналів, які мають відповідати цінностям носіїв мови перекладу. Такими цінностями є сенсорні, психологічні, естетичні, утилітарні й інші оцінки, моральні норми, етнічні пріоритети, етнічні гетеростереотипи – оцінки інших етносів» [2, 208]. Протиставляючи дві культури і ставлення персонажів, не дарма В. Коллінз насичує роман «The Moonstone» індійським колоритом, він змальовує яскраві події за рахунок внесення у сюжет етнічного пріоритету індусів – Місячного каменю. Письменник доводить важливість діаманту для індійського етносу, оскільки він переплітається з віросповіданням, а для інших етносів – це лише дорога прикраса: *The deity predicted certain disaster to the presumptuous mortal who laid hands on the sacred gem...* (1, 4) // *Вішну передрік нещастя, які впадуть на того зухвалого смертного, що насмілиться оволодіти священним каменем...* (2, 7). Таким чином, у романі представлено контраст між позитивною оцінкою духовності Сходу і негативною оцінкою корисливості Заходу.

До мегатекстових трансформацій відносять виноски, коментування та примітки з метою компенсування невідомої інформації для читача перекладу. У тексті перекладу було знайдено лише одну виноску *бант, зв'язаний подвійним вузлом, символ вірного кохання* (2, 309), яка пояснила словосполучку *a true lovers' knot* (1, 198). Такий символізм властивий англійській традиції, але не зрозумілий українському адресатові, що потребувало коментаря.

Отже, прагматична адаптація тексту оригіналу спрямована на забезпечення комунікативного впливу на читачів перекладу. Тому перекладач повинен донести адресату незрозумілі або незнайомі йому явища, поняття, стереотипи, символи тощо.

Список використаної літератури і словників:

1. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: Підручник. – Вид. 2-е, виправл. і доп. – 2017. – 890 с.

2. Селіванова О. О. Проблема диференціації перекладацьких трансформацій / О. О. Селіванова // Нова філологія. – 2012. – № 50. – С. 201-208.
3. Смит Л. П. Фразеологія англійського мови / Л. П. Смит; пер. А. С. Ігнат'єва. – М. : Учпедгиз, 1959. – 208 с.
4. Webster T. An Encyclopædia of Domestic Economy [Електронний ресурс] / Т. Webster. – NY : Harper & Brothers, 1855. – 1238 p. – Режим доступу: <https://archive.org/details/anencyclopdia00parkgoog>
5. Merriam-Webster: Dictionary and Thesaurus [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.merriam-webster.com>.

Список джерел ілюстративного матеріалу:

1. Коллінз, У. Лунний камінь: роман; на англ. яз. [Текст]. – Новосибірськ: Сиб. унів. изд-во, 2011. – 301 с. – (English Fiction Collection).
2. Коллінз, У. Твори [Текст]: в 2-х т. / У. Коллінз. Т. 2: Місячний камінь: Роман / пер. з англ.: В. Коробко, Л. Суярко. – К. : Дніпро, 1989. – 461с.

Науковий керівник: доктор філол. наук, професор О. О. Селіванова

КОНОТАТИВНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ В УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ КАЗКИ Р. ДАЛА «ЧАРЛІ ТА ШОКОЛАДНА ФАБРИКА»

Є. А. Плита

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

Художня література суттєво впливає на формування естетичних смаків та світоглядних особливостей читачів. Важливість художнього перекладу, який визначається як «відтворення тексту іншою мовою, перекодування його з мови оригіналу на мову адресата» [1, с. 81], полягає в розвитку мови та збагаченні національної культури.

Серед проблем сучасного мовознавства важливе місце займає вивчення процесу перекладу. Для здійснення еквівалентного перекладу необхідно вміло застосовувати перекладацькі трансформації. Українська дослідниця О. О. Селіванова розглядає трансформації як «перетворення, модифікацію форми, або змісту і форми, зокрема, з метою збереження відповідності комунікативного впливу на адресатів оригіналу й перекладного тексту» [2, с. 456]. Серед перекладацьких трансформацій виокремлюють лексичні трансформації конотативного плану. Конотативні трансформації диференціюють на оцінно-емотивні, експресивні та функціонально-стилістичні [2, с. 456-458]. Результатом таких трансформацій є міжмовні синонімічні відповідники, що відрізняються оцінно-емотивними, експресивними та функціонально-стилістичними відтінками значень [3, с. 104].

Метою нашого дослідження є аналіз конотативних трансформацій в українському перекладі казки Р. Дала «Чарлі та шоколадна фабрика». Казка є одним із найпопулярніших жанрів дитячої літератури, яка має визначені композиційні особливості, тематичне та ідейне наповнення. Казка відіграє важливу роль у формуванні світоглядних уявлень дітей. Для казки як епічного фольклорного твору пригодницького або побутового характеру, в якому розповідається про вигадані події, найважливішими жанровими ознаками є хронотоп та орієнтація на вимисел [4, с. 921]. Сюжет казкового твору завжди утверджує перемогу добра над злом. У казці «Чарлі та шоколадна фабрика» життєвий матеріал трансформується у міфологічно-авторську модель суспільства. Хронотоп казки вражає описовістю, детальною конкретизацією. Кожен герой ґрунтовно портретується, увага акцентується на дрібних деталях зовнішності та характеру.